

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Γράφει ο Δρ Βασίλης Αδραχτάς → Τηλ: 0431262823 → mousaiostheotrelas@yahoo.com.au



ΜΕΛΕΑΓΡΟΣ: ο μέγας κυνηγός της Ναυπακτίας

Ο Μελέαγρος ήταν γιος του Οινέα. Ο Οινέας είχε με την Αλθαία τρία παιδιά (σύμφωνα με άλλους μύθους περισσότερα): τη Δπιάνειρα (βασικά κόρη του Διονύσου), τον Τυδέα και τον Μελέαγρο. «Μελέαγρος» σημαίνει – το όνομα του είναι σύνθετο– μέλας, δηλαδή μαύρος, και αγρός. «Αγρός» στην Αρχαιότητα σημαίνει αυτό που λέμε και σήμερα, χωράφι μη καλλιεργήσιμο, αλλά πολύ παλαιότερα αγρός είναι ο δρυμός, το δάσος. Επομένως, μαύρο δάσος. Αυτός λοιπόν είναι ο Μελέαγρος, ο Μέλας Δρυμός, το μαύρο δάσος. Τώρα όσοι είστε από ορεινά μέρη –και πολύ Ναυπάκτιοι το ξέρουνε αυτό– εκείνο το δέντρο που κάνει το δάσος μαύρο είναι το έλατο. Το έλατο κάνει το δάσος να φαίνεται μαύρο, ιδίως από απόσταση.

Τι είναι ο Μελεαγρος επομένως; Θα το πω πολύ απλά, λίγο χαριτωμένα ίσως, αλλά θα καταλάβετε στη συνέχεια για ποιο λόγο. Ο Μελέαγρος είναι ένα χριστουγεννιάτικο δέντρο, ένα ελατάκι! Υπάρχει ένα πανάρχαιο έθιμο, το έλατο, που μας έχει έρθει από άλλους Πρόκειται για ένα έθιμο πανάρχαιο. Μας έχει έρθει από τον Βορρά. Υπάρχει, εντούτοις, σε πάρα πολλούς λαούς και έχει πάρα πολλές σημασίες. Δεν θα αναφερθώ ειδικά σε αυτές τις σημασίες, αλλά θέλω να συγκρατήστε στο μυαλό σας ότι το δέντρο, το μεγάλο δέντρο –ένα έλατο για παράδειγμα– με έναν ιδιότυπο τρόπο συνδέεται με τον χρόνο. Κάθε χρόνο σχηματίζει έναν κύκλο. Κι έτσι όταν βλέπουμε τον κορμό ενός δέντρου βλέπουμε τον χρόνο. Ο χρόνος και το δέντρο... Συνεπώς, κάθε χρόνο που το δέντρο έκανε έναν κύκλο ήταν πολύ εύκολο να γίνει ο εξής συνειρμός: η καταστροφή ενός δέντρου σημαίνει την καταστροφή ενός χρόνου. Αλλά η καταστροφή ενός δέντρου στο δάσος δίνει την ευκαιρία σ' ένα άλλο δέντρο, σ' ένα άλλο ακρορίζι, να δημιουργηθεί και κατ' επέκταση να δημιουργηθεί ένας νέος χρόνος, μία νέα ζωή!

Αυτός ο συνειρμός ήταν πολύ εύκολο να γίνει. Ο Μελέαγρος, λοιπόν, κι εδώ μπορούσε να αξιοποιήσουμε μία σύγχρονη ως την πούμε θεωρία της μυθολογίας, τη θεωρία που την ονομάζουμε μυθικο-τελετουργική. Τι λέει αυτή η θεωρία; Ότι όπου υπάρχει μύθος υπάρχει και τελετουργία και ότι όλοι οι μύθοι και οι σχετικές τελετουργίες δεν δηλώνουν παρά τη βλάστηση που πεθαίνει και ξαναγεννιέται. Κι αυτό φαίνεται και από διάφορες φιγούρες θεών που πεθαίνουν και ξαναγεννιούνται, όπως π.χ. ο Διόνυσος, αλλά και από τη φιγούρα του βασιλιά, του ιερο-βασιλιά, ο οποίος συμβολικά

πεθαίνει και ξαναγεννιέται, τουτέστιν, ανεβαίνει στον θρόνο του. Όλα αυτά σχετίζονται πολύ απλά με αυτό που ονομάζουμε καρναβάλι. Το καρναβάλι είναι μια πανάρχαια ιστορία, αλλά δεν θα επεκταθώ σε αυτό, γιατί είναι ένα άλλο θέμα. Όμως να μείνω στο χριστουγεννιάτικο ελατάκι που λέγεται Μελέαγρος.

Ειούτος γεννήθηκε και είπαν οι Μοίρες στη μάνα του την Αλθαία ότι το παιδί δεν θα πεθάνει ποτέ, όσο τουλάχιστον το κούτσουρο ή ο κορμός που καίει στη φωτιά τώρα που γεννιέται δεν καεί. Δηλαδή καιγόταν ένα κούτσουρο την ώρα που γεννιόταν μέσα στην εστία την πατρική και είπαν οι Μοίρες αν το πάρεις και το σβήσεις και δεν καεί, τότε όσο το κούτσουρο είναι σβησμένο αυτό το παιδί δεν πρόκειται να πεθάνει. Θα είναι αθάνατο! Τώρα, ξέρετε, το να θες να είσαι αθάνατος είναι λιγάκι υπερβολικό, είναι ύβρις όπως έλεγαν οι Αρχαίοι. Αλλά στα πάρα πολύ παλιά χρόνια ο μύθος του Μελέαγρου θα πρέπει να δόλωνε το στοιχείο του κούτσουρου που καίγεται κάθε χρόνο, στο τέλος του έτους. Ακόμα και σήμερα σε πολλά μέρη της Ευρώπης καίνε τα κούτσουρα, κορμούς δέντρων, για να υποδηλώσουν με αυτόν τον τρόπο την αναβίωση, την αναγέννηση. Επομένως, εδώ έχουμε στην πρώτη παλιά μορφή του μύθου του Μελέαγρου αυτό το στοιχείο της αναγέννησης μέσα από το κούτσουρο που καίγεται.

Βέβαια, μετά όλο αυτό έγινε μία άλλη ιστορία και αυτή η ιστορία έχει ως εξής. Αυτό το κούτσουρο, λοιπόν, που καίγεται ξαφνικά σταματάει να καίγεται... Ο ευσεβής Οινέας, ο τόσο ευσεβής πράγματι, ξέχασε λεί ο μύθος να θυσιάσει στην Άρτεμη και η Άρτεμη παίρνει εκδίκηση. Τώρα δεν είναι τίποτα τυχαίο στον μύθο. Τώρα θα αφήσω τη μυθικο-τελετουργική θεωρία της σύγχρονης μυθολογίας και θα περάσω στην ιστορική εκδοχή του μύθου, στο γεγονός δηλαδή ότι ο μύθος κρύβει ιστορία. Η Άρτεμη αντιπροσωπεύει το άγριο και το άγριο έχει να κάνει με τον αγρό, το δάσος, το απολίτιστο. Αυτό το οποίο ανήκει ακόμα στη φύση. Κι από την άλλη έχουμε μία φιγούρα κάπως διαφορετική. Τι ακριβώς είναι αυτή η φιγούρα; Είναι ένας «οινέας», τουτέστιν, αμπέλι, καλλιέργεια και ξέρετε όσοι έχετε καλλιεργήσει αμπέλι, πόση υπομονή, φροντίδα, πειθαρχία απαιτείται! Είναι από τις πιο απαιτητικές καλλιέργειες. Το αμπέλι δεν είναι αγριότητα, δεν είναι βαρβαρότητα, δεν είναι α-πολιτισμός, αλλά το αντίθετο: πολιτισμός! Το αμπέλι είναι γεωργία.

Εδώ, λοιπόν, έχουμε να κάνουμε με

έναν που είναι ο γεωργός και ξεχνάει, λεί ο μύθος, να κάνει θυσίες στην Άρτεμη. Μα άλλο εννοεί ο μύθος. Εννοεί ότι εδώ έχουμε τη σύγκρουση του τροφουσλλέκτη, του κυνηγού, του απολίτιστου με τον πολιτισμένο, τον γεωργό, τον καλλιεργητή. Επομένως, ερχόμαστε και βλέπουμε λίγο μια ιστορία της Ελλάδας σ' ένα στάδιο που έχει λησμονηθεί, το έχουμε ξεχάσει και νομίζουμε ότι υπάρχει μόνο σε κάτι φυλές στον Αμαζόνιο ή τη Σαχάρα ή εδώ στην Αυστραλία ή τη Σιβηρία, αν θέλετε. Όχι! Και η Ελλάδα πέρασε από ανάλογα στάδια. Αυτό, λοιπόν, είναι ένα στάδιο σύγκρουσης ανάμεσα σ' έναν κόσμο που πεθαίνει –δεν είναι πια ο παλιός ο χρόνος που φεύγει με το κούτσουρο, αφού το κούτσουρο μέσα στον μύθο παίρνει διαστάσεις αιώνων– αλλά πρόκειται για μία εποχή ολόκληρη που φεύγει, αυτό είναι ο Μελέαγρος, μια εποχή που δεν είναι πολιτισμός και συγκρούεται με μία άλλη εποχή που είναι πολιτισμός. Κι όλα αυτά λέγονται και υποδηλώνονται σε μία περιφέρεια που ήταν άγνωστη και βρωμερή όπως ήθελαν οι Αθηναίοι, που λέγεται Ναυπακτία! Ας το πιστέψουμε. Δεν είναι έτσι. Μάλλον σε μία περιοχή που πολύ παλιά θα πρέπει να είχε τα σκίπτρα –τουλάχιστον, στην βορειοδυτική Ελλάδα– της κυριαρχίας. Αυτά τα σκίπτρα η συλλογική μνήμη τα ήξερε αλλά ήθελε να τα αποσιωπά. Ας επιστρέψω όμως στον μύθο. Στέλνει στην περιοχή η Άρτεμη τον καλυδώνιο κάπρο, ένα πελώριο αγριογούρουνο, το οποίο από τον Αράκυνθο κατεβαίνει και διαλύει τα πάντα και ο Οινέας λείει ότι κάτι πρέπει να γίνει, ότι πρέπει κάτι να σκεφτεί για το πώς θα αντιμετωπίσει την έκτακτη αυτή κατάσταση. Διοργανώνει ένα είδος διαγωνισμού θα λέγαμε και καλεί όλους τους ήρωες από την Ελλάδα, για να πάνε να σκοτώσουν το θηρίο. Ανάμεσά τους και η Αταλάντη, η μόνη γυναίκα. Φαίνεται πως υπήρχε μια κάποια συναισθηματική εμπλοκή Μελέαγρου και Αταλάντης. Θα δείτε γιατί... Πάνω σ' αυτό το κυνήγι σκοτώνονται αρκετοί ήρωες. Άλλωστε, ξέρουμε ότι το κυνήγι του αγριογούρουνου μπορεί να γίνει πολύ επικίνδυνο. Δεν μας ξενίζει αυτό. Αυτό που μας ξενίζει είναι ότι μαζεύεται όλη η Ελλάδα για να κυνηγήσει ένα αγριογούρουνο!

Η Αταλάντη είναι η πρώτη που καταφέρει κάρδιο χτύπημα στο θηρίο και, βεβαίως, το αποτελείώνει ο Μελέαγρος. Ο Μελέαγρος που είναι ο Μέλας Δρυμός, που είναι η προσωποποίηση του άγριου, του δάσους, σκοτώνει το ζώο που έχει τη δύναμη της θεάς, της θεάς του δάσους! Πώς είναι δυνα-

τόν; Ο Μελέαγρος είναι ένας νεανίας που πρέπει να πεθάνει, αλλά πώς θα σου το παρουσιάσει ο μύθος αυτό; Ο μύθος σου λέει ότι επειδή ο Μελέαγρος έδωσε τα δόντια, το κεφάλι και τη δορά του κάπρου αυτού στην Αταλάντη, τα αδέρφια της μάνας του, οι οποίοι ήταν Αιτωλοί, μετά κολώθηκαν και πάνω στη συμπλοκή τους σκότωσε ο Μελέαγρος. Η μάνα του από καημό, από οδύνη, έκανε το απονενομημένο: άρπαξε το κούτσουρο και το πέταξε στη φωτιά. Κι έτσι ο μύθος μπορεί και προχωράει. Κι έτσι ο Μελέαγρος πεθαίνει! Πεθαίνει ο Μελέαγρος, λοιπόν, και καταλαβαίνει η Αλφαία τι έχει κάνει. Κι αυτό που έχει κάνει δεν μπορεί να το σπκώσει. Ήταν πόνονος ασφαλώς που έχασε τα αδέρφια της, αλλά είναι δυσβάσταχτος πόνος το γεγονός ότι κάνει το παιδί της από δική της υπαιτιότητα. Αυτοκτονεί! Οι κόρες, με νεκρό πια αδελφό και νεκρή μάνα, θρηνούν και ο μύθος τις θέλει να μεταμορφώνονται σε Μελεαγρίδες, φραγκόκοτες. Εδώ βλέπουμε μία άλλη λειτουργία του μύθου: πώς ο μύθος προσπαθεί να είναι αιτιολογικός, δηλαδή να εξηγήσει. Οι αρχαίοι ελληνικοί μύθοι προσπαθούν να εξηγήσουν: γιατί αυτό το πουλί είναι έτσι, γιατί αυτός ο τόπος έχει αυτό το όνομα; Και έτσι μέσω του μύθου δίδονται κάποιες εξηγήσεις.

Αλλά πέρα από το αιτιολογικό στοιχείο των μύθων, αυτό που μας ενδιαφέρει κυρίως και πρωτίστως είναι ότι ο μύθος κρύβει ιστορία, κρύβει πολλά επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο που σας ανέφερα είναι εκείνο πραγματικά μιας εποχής βαρβαρότητας, άγριου, απολίτιστου. Εντός ή εκτός εισαγωγικών όλοι αυτοί οι χαρακτηρισμοί, ξέρουμε ότι το προϊστορικό παρελθόν της Ναυπακτίας πηγαίνει πίσω σχεδόν στην εποχή του ανθρώπου του Νεάντερταλ. Έχουμε σπήλαια, μερικά από τα οποία έχουν εξερευνηθεί ενώ άλλα όχι, υπάρχουν ευρήματα από αυτό το στάδιο του άγριου, του τροφουσλλεκτηκού –του μελεαγρικού θα έλεγα– όπου όλα είναι ένα μαύρο, πυκνό, σκοτεινό δάσος μέσα στο οποίο ο άνθρωπος προσπαθεί να κάνει τα πρώτα του βήματα. Ο μύθος όμως συνεχίζει και θέλει αυτό το στάδιο να το υπερβαίνει η Ναυπακτία μ' έναν δικό της τρόπο. Κι αυτός ο τρόπος γίνεται μέσα από μία σύγκρουση του παλιού και του καινούργιου που έρχεται, του τροφουσλλεκτηκού, του κυνηγετικού και του αγροτικού. Αυτό φαίνεται μέσα από τη σύγκρουση του Οινέα και της Άρτεμης, με τμήμα βέβαια τη ζωή του Μελέαγρου.